

Extended Abstract

Low Chronotopic Clarity and Marginal Entrapment: A Spatio-Temporal Analysis of Symbolic Marginalization in the Kurdish Story “Gulî Reş”

Hossein Rahmani

Associate Professor of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Humanities and Foreign Languages, Payame Noor University, Tehran, Iran.

hosein_rahmani@pnu.ac.ir

Review History: Received: 2026-04-25 Revise: 2026-06-06 Accepted: 2026-06-17	Abstract This study analyzes time and place in the Kurdish short story “Gulî Reş” (Black Flower) by Shirzad Hassan, examining the connection between time, place, and symbolic marginalization. The research uses a qualitative approach based on social semiotics. Data were collected through multiple readings of the story. The analytical unit was “clauses with temporal or spatial references,” and a total of 247 cases were coded based on criteria including time type, place, verb aspect, repetitions, and silence. The theoretical framework consists of Blommaert and De Fina’s (2017) contemporary rereading of the time-space continuum and its novel applications by Karimzad and Catedral (2018, 2021, 2022). Findings show that the narrator oscillates among the childhood continuum, which is linked to an idealized past, courage, and the act of stealing flowers; the present continuum, which is marked by shame, fear, and waiting for the window to open; and the idealized future continuum, in which he dreams of planting black flowers to frighten the wealthy. These three continua exist within a hierarchy of power whose center is the “closed balcony” continuum of the affluent class, which determines not only space and time but also the ideology of naming and silence. The narrator’s constant shifts reflect his “low spatiotemporal clarity.” Consequently, he cannot choose any single continuum and remains trapped among them. His attempt to escape the dominant continuum toward the past and the future isn’t realizable. The story ends with the cry “Maletawa” (Goodbye), an acknowledgment of spatiotemporal defeat and remaining in the margins.	Keywords: Chronotope Symbolic Marginalization Kurdish Literature Gulî Reş Social Semiotics Low Chronotopic Clarity Power Silence Identity
<i>How to cite this article:</i> Rahmani, H. (2026) Low Chronotopic Clarity and Marginal Entrapment: A Spatio-Temporal Analysis of Symbolic Marginalization in the Kurdish Story “Gulî Reş”. <i>Journal of Linguistics & Iranian Languages</i>, 10(4), 97-115. doi: https://doi.org/10.22099/jlil.2026.56207.1476		
 COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.		

Introduction

The present study undertakes a critical analysis of the Kurdish short story “Gulî Reş” (Black Flower) by Shirzad Hassan, examining the intricate relationship between time, space, and symbolic marginalization. The narrative centers on a nameless, impoverished narrator who is

consumed by his love for his wealthy neighbor, Hîro, and the striking purple flowers on her balcony. The narrator's inability to name these flowers, a seemingly trivial detail, transforms into a profound symbol of class-based exclusion, representing a form of "symbolic marginalization" where the marginalized are denied not only material wealth but also the fundamental right to name, to know, and to ask. This "not-knowing" is not a cognitive failure but a manifestation of a deeper, structurally enforced power dynamic.

This research employs the contemporary sociolinguistic reinterpretation of the chronotope, the intrinsic linkage of time and space, as its central analytical framework. Originally introduced by Bakhtin (1981) for literary analysis, the concept has been revitalized by Blommaert and De Fina (2017), who expanded it to social interaction, and by Karimzad and Catedral (2018, 2021), who introduced the crucial notions of "chronotopic clarity" and "chronotopic power centers." While chronotopic studies have largely focused on everyday discourse and migration, a significant gap remains in the analysis of minority literature. This study fills this gap by applying the chronotopic framework to a Kurdish literary text. The research seeks to answer: 1) What chronotopes are identifiable in the narrative? 2) How are power relations structured among them? and 3) Does the narrator experience "low chronotopic clarity," and how does this affect his identity?

Materials and Methods

This qualitative study is grounded in social semiotics. The data comprises the complete text of "Gulî Reş" (Hassan, 2005, pp. 87-105), a 19-page narrative in Sorani Kurdish. The unit of analysis was the "clause containing a temporal or spatial reference," of which 247 were identified. Coding proceeded inductively, analyzing three components: time (past, present, future), space (physical or metaphorical), and the actor/character associated with that time-space, which were then grouped into emergent chronotopic categories. To qualify as a distinct chronotope, a collection of clauses had to exhibit all three criteria simultaneously. To ensure reliability, 20% of the clauses (49) were independently coded by two external researchers, yielding a high Fleiss' Kappa coefficient of $\kappa = 0.81$, indicating almost perfect agreement.

The review of literature reveals that while Iranian scholarship has applied the chronotope to Persian literary texts and international research has focused on natural discourse and migration, no systematic chronotopic study has been conducted on Kurdish literature. The objective of this research is to fill this gap by demonstrating the applicability of chronotopic analysis to minority literature, exploring how temporal-spatial organization reflects and reinforces symbolic marginalization, and testing whether the concept of "chronotopic clarity," developed for analyzing migration, can illuminate the condition of "internal marginalization" within one's homeland.

Results and Discussion

The analysis identified three primary chronotopes structuring the narrative. The Chronotope of Childhood represents an idealized past characterized by courage, agency, and the capacity to ask questions. Temporally anchored in the distant past with markers of repetition ("when I was a child," "previously"), and spatially located on walls and in neighbors' gardens, the actor here is fearless and transgressive: "When I was a child, to steal a flower, I would climb over a hundred roofs" (Hassan, 2005: 102). The narrator could name flowers in this chronotope, a capacity he has lost in the present.

The Chronotope of the Present is marked by painful waiting, fear, shame, and passivity. Temporally situated in the durative present ("now," "this week") and spatially confined to the narrator's dry yard and the space beneath the closed balcony, the actor is reduced to a passive observer who can only repeat the same desperate plea: "Open this window... the flowers are

dying... I say the same thing every day, but the window is closed” (Hassan, 2005: 93, 98). Time stagnates here; no progress occurs. The emotional burden is overwhelmingly negative, dominated by structurally produced fear of punishment and shame at his inability to cross the boundary.

The Chronotope of the Future involves an unrealizable fantasy of planting black flowers to invert the power dynamic. Marked by the subjunctive mood (“I would plant,” “I could”), it expands from the narrator’s yard to the entire neighborhood. The actor is a fantasizing but passive figure: “I wish they would cut a cutting for me from a pitch-black garden... I would plant it with my very soul” (Hassan, 2005: 94). This represents imaginative resistance, but its subjunctive modality constantly reminds of its unreality.

The power relations are deeply unequal. The Closed Balcony of the Wealthy functions as the dominant chronotopic center—an absent but ever-present force dictating who has the right to name, to be heard, and to exist. The narrator demonstrates extremely low chronotopic clarity, oscillating rapidly between chronotopes, often within a single paragraph, indicating an inability to commit to any coherent spatio-temporal framework. Furthermore, silence and namelessness function as markers of chronotopic boundaries, with the narrator’s refusal to ask the flower’s name reproducing the boundary between his chronotope and the dominant one. The flowers and pots serve as chronotopic objects, material anchors of the dominant space-time whose withering mirrors the narrator’s own decay.

Conclusion

This comprehensive analysis demonstrates that the chronotopic framework offers a powerful tool for understanding symbolic marginalization in minority literature. In “Gulî Reş,” the narrator’s suffering is fundamentally rooted in his precarious position within a hierarchical system of time and space that denies him access to the dominant chronotope and leaves him suspended between an irretrievable past and an unrealizable future. The narrator’s low chronotopic clarity, his constant, unresolved shifting, is the very mechanism of his powerlessness. The story’s conclusion, “Maltawa...” (Goodbye...), is an admission of this spatio-temporal defeat and confirms his permanent relegation to the margins.

This study bridges literary criticism and sociolinguistics, demonstrating the applicability of concepts developed for analyzing migration to the condition of internal marginalization. It also expands chronotopic analysis by showing that “what is not said” and “what is not known” are as crucial to understanding spatio-temporal organization as explicit references, opening new avenues for analyzing silence, shame, and non-action as chronotopic markers. Future research could extend this framework to other Kurdish literary works and explore chronotopic boundaries in other minority literatures of Iran.

References

- Agha, A. (2007). *Language and social relations*. Cambridge University Press.
- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays* (C. Emerson and M. Holquist, Trans.). University of Texas Press.
- Blommaert, J. (2015). Chronotopes, scales, and complexity in the study of language in society. *Annual Review of Anthropology*, 44, 105-116.
- Blommaert, J., and De Fina, A. (2017). Chronotopic identities: On the timespace organization of who we are. In A. De Fina and J. Wegner (Eds.), *Diversity and super-diversity* (pp. 1-14). Georgetown University Press.
- Catedral, L. (2022). (Re)chronotopizing the pandemic: Migrant domestic workers’ calls for social change. *Language, Culture and Society*, 4(2), 136-161. <https://doi.org/10.1075/lcs.22001.cat>

- Catedral, L., and Djuraeva, M. (2022). Whose voice matters: Chronotopic positionings and the dialogic inclusion of marginalized stakeholders in critical applied linguistics. *Applied Linguistics*, 44(3), 420-441. <https://doi.org/10.1093/applin/amac052>
- Ghasabi Bonab, R., Khoshnevis, A. (2024). The function of thresholds in Asghar Farhadi's three films based on the theories of Bakhtin and Kristeva. *Journal of Fine Arts: Performing Arts Music*, 29(4), 7-25. [In Persian]
- Ghavami, B., Mansouri, N. (2023). Investigating the types of chronotopes in the story of Azadaran-e Bayal. *Literary Discourse Analysis*, 1(1), 83-108. [In Persian]
- Haji Ghasemi, F., Saedi, A. R. (2017). Analytical study of "Chronotope" from the perspective of Mikhail Bakhtin in the novels *Two Worlds* and *The Memory of the Body*. *Journal of Comparative Literature Research*, 7(28), 81-101. [In Persian]
- Hassan, Sh. (2005). *Gulî Reş [Black Flower]*. In *Sercemî Berhem: Komele Chîrok* [Collected Works: A Collection of Stories] (pp. 87-105). Erbil: Aras.
- Karimzad, F. (2016). Life here beyond now: Chronotopes of the ideal life among Iranian transnationals. *Journal of Sociolinguistics*, 20, 607-630.
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2017). 'No, we don't mix languages': Ideological power and the chronotopic organization of ethnolinguistic identities. *Language in Society*, 47(1), 89-113. <https://doi.org/10.1017/S0047404517000781>
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2018). Mobile (dis)connection: New technology and rechronotoped images of the homeland. *Journal of Linguistic Anthropology*, 28(3), 293-312. <https://doi.org/10.1111/jola.12198>
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2021). *Chronotopes and migration: Language, social imagination, and behavior*. Routledge.
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2022). Chronotopic resolution, embodied subjectivity, and collective learning: A sociolinguistic theory of survival. *Language, Culture and Society*, 4(2), 189-217. <https://doi.org/10.1075/lcs.22005.kar>
- Karimzad, F., Sanei, T., Yip, V., Al-Alawi, W., Fan, R., Catedral, L., and Bhatt, R. (2025). Context, complexity, and coherence: A chronotopic-scalar perspective [Conference session]. *Annual Conference of the American Association for Applied Linguistics*.
- Landis, J. R. and Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159-174.
- Li, L., and Huang, J. (2025). Online discourse and chronotopic identity work: A longitudinal digital ethnography on WeChat. *Discourse and Communication*, 19(1), 1-25. <https://doi.org/10.1177/14614448241228809>
- Mahmoodi-Bakhtiari, B., Ebrahimi Naghani, E. (2022). Chronotopic narrative in dramatic literature: A case study of the play *A Report of Dream* by Mohammad Rezaei-Rad. *Journal of Literary Criticism*, 6(12), 429-466. [In Persian]
- Mayahi, E., Olia, M. (2022). A study of the house chronotope in Zoya Pirzad's novel *I Turn off the Lights*. *Literary Theory and Criticism*, 7(1), 5-27. [In Persian]
- Naderkurdi, M. (2023). The end of stories: "Continuum of stillness in the Persian novel of the 1340s". *Sociology of Art and Literature*, 14(2), 99-120. [In Persian]
- Parishani, Z. (2023). Analyzing the narrative of the story of Moses (PBUH) in the Quran based on Mikhail Bakhtin's concept of chronotope. *Literary-Quranic Research Quarterly*, 10(4), 59-73. [In Persian]
- Ramazani, A., Yazdani, A. (2015). An analysis of Oliver Goldsmith's *She Stoops to Conquer*, Or, the Mistakes of a Night in the light of Mikhail Bakhtin's concepts of "carnival," "dialogism," and "chronotope". *Research in Contemporary World Literature*, 20(2), 245-274. [In Persian]
- Rampton, B., and Sankaran, L. (2025). Living with the chronotope of war: Sri Lankan Tamil diasporans in London. *Working Papers in Urban Language and Literacies*, 348.
- Ritella, G., Rajala, A., Renshaw, P. (2021). Using chronotope to research the space-time relations of learning and education: Dimensions of the unit of analysis. *Learning, Culture and Social Interaction*, 31, 100381.

- Sajadzadeh, H., Shaghaghi, P. (2025). An analytical study of the urban chronotope in Tarikh-e Gheirat: Hamedan during the Safavid era. *Archaeological Research of Iran*, (Articles in Press). [In Persian]
- Sanei, T. (2021). Towards a theorized understanding of online meaning-making: A chronotopic-scalar analysis of memetic identity work. *Working Papers in Urban Language and Literacies*, 300.
- Silverstein, M. (2005). Axes of evals: Token versus type interdiscursivity. *Journal of Linguistic Anthropology*, 15(1), 6-22.

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۴، پیاپی ۱۹ (زمستان ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۹۷ - ۱۱۵

وضوح پایین پیوستار زمان - مکان و اسارت در حاشیه: تحلیل زمانی - مکانی حاشیه‌رانی نمادین در داستان کردی گولی رهش

حسین رحمانی

دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل زمانی مکانی داستان کوتاه کردی «گولی رهش» (گل سیاه) از شیرزاد حسن و بررسی پیوند زمان، مکان و حاشیه‌رانی نمادین در این اثر انجام شده است. این مطالعه با رویکرد کیفی و مبتنی بر نشانه‌شناسی اجتماعی صورت گرفته است. داده‌ها از خوانش چندباره متن کامل داستان گردآوری شدند. واحد تحلیل «بند دارای ارجاع زمانی یا مکانی» بود و در مجموع ۲۴۷ مورد بر اساس ملاک‌های نوع زمان، مکان، وجه فعلی، تکرارها و سکوت کدگذاری گردید. چارچوب نظری، بازخوانی معاصر پیوستار زمان مکان توسط بلومارت و دی فینا (۲۰۱۷) و کاربست‌های نوین آن توسط کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۸، ۲۰۲۱، ۲۰۲۲) است. یافته‌ها نشان می‌دهند که راوی میان سه پیوستار زمان مکان در نوسان است: پیوستار کودکی که با گذشته‌های آرمانی، شجاعت و دزدیدن گل همراه است؛ پیوستار حال که با شرم، ترس و انتظار برای گشوده شدن پنجره مشخص می‌شود؛ و پیوستار آینده آرمانی که در آن آرزوی کاشتن گل‌های سیاه و ترساندن ثروتمندان را دارد. این سه پیوستار در سلسله‌مراتبی از قدرت قرار دارند و مرکز قدرت، پیوستار «بالکن بسته» طبقه مرفه است که نه تنها فضا و زمان، بلکه ایدئولوژی نام‌گذاری و سکوت را نیز تعیین می‌کند. جابه‌جایی‌های پیوسته راوی نشان‌دهنده «وضوح زمانی مکانی پایین» اوست. در نتیجه، راوی نمی‌تواند یکی از این پیوستارها را برگزیند و میان آنها گرفتار شده است. تلاش او برای گریز از سلطه پیوستار مسلط به سوی گذشته و آینده قابل تحقق نیست. پایان داستان با ندای «مالتاوا...» (خداحافظ) اذعانی به شکست زمانی مکانی و باقی‌ماندن در حاشیه است.

واژه‌های کلیدی:

پیوستار زمان - مکان
(کرونوتوپ)
حاشیه‌رانی نمادین
ادبیات کردی
گولی رهش
نشانه‌شناسی اجتماعی

تاریخچه مقاله: دریافت: ۵ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۵

بازنگری: ۱۶ خردادماه ۱۴۰۵

پذیرش: ۲۷ خردادماه ۱۴۰۵

✉ آدرس ایمیل نویسنده مسئول: hosein_rahmani@pnu.ac.ir

رحمانی، حسین. (۱۴۰۴). وضوح پایین پیوستار زمان - مکان و اسارت در حاشیه: تحلیل زمانی - مکانی حاشیه‌رانی نمادین در داستان کردی گولی رهش. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*. ۱۰(۴). ۹۷-۱۱۵. doi: <https://doi.org/10.22099/jlil.2026.56207.1476>

حق نشر-۲۰۲۶ نویسنده(گان). این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0) منتشر شده است، استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود را در هر رسانه‌ای مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسندگان و منبع اصلی اشاره شود. هیچ اجازه‌ای از نویسندگان یا ناشر لازم نیست.

۱. مقدمه

پژوهش حاضر در تلاش است تا با بهره‌گیری از مفهوم زمانی - مکانی^۱ در معنای بازتعریف‌شده آن در جامعه‌شناسی زبان معاصر، به تحلیل داستان کوتاه گول‌یرهش (گل سیاه) از نویسنده کرد، شیرزاد حسن، پردازد. داستانی که راوی‌اش بی‌نام است، از یک سو به هیرو (معشوقه/ همسایه) عشق می‌ورزد و از سوی دیگر از حسرت نامیدن گلی بنفش در بالکن او می‌سوزد. این «نداستن نام گل» نه یک نقص شناختی، که شکلی از حاشیه‌رانی نمادین و طبقاتی است.

مفهوم کرونوتوپ که میخائیل باختین^۲ (۱۹۸۱) برای تحلیل رمان معرفی کرد، در دو دهه اخیر جان تازه‌ای گرفته است. بلومارت^۳ و دی فینا^۴ (۲۰۱۷) با بسط این مفهوم به قلمرو تعاملات اجتماعی روزمره، نشان دادند که هویت‌ها نه صرفاً در زمان یا مکان، بلکه در تلفیق زمان - مکان ساخته می‌شوند. کریم‌زاد^۵ و کتدرال^۶ (۲۰۱۸، ۲۰۲۱، ۲۰۲۲) نیز با کاربست این مفهوم در زمینه مهاجرت و چندزبانگی، مفهوم وضوح کرونوتوپیک^۷ و مراکز کرونوتوپیک^۸ را معرفی کردند که در تحلیل متن حاضر کارکرد زیادی دارند.

اگرچه مطالعات کرونوتوپیک در غرب و تا حدی در ایران بر روی متون گفتاری و تعاملات روزمره متمرکز بوده‌اند، مانند مطالعات کریم‌زاد و کتدرال بر روی جامعه آذربایجانی و ازبک در آمریکا، یا مطالعه لی^۹ و هوانگ^{۱۰} (۲۰۲۵) بر روی مهاجران چینی بازگشته به وطن، اما کاربست این نظریه بر روی یک متن ادبی کردی سرشار از ارجاعات زمانی - مکانی و جابه‌جایی میان گذشته و حال تاکنون انجام نشده است. این پژوهش شکاف موجود در مطالعات کرونوتوپیک در حوزه ادبیات اقلیتی و به‌ویژه ادبیات کردی را پر می‌کند. داستان گول‌یرهش خود به مثابه یک ابژه کرونوتوپیک عمل می‌کند؛ راوی مدام میان کودکی (دزدن گل، بالا رفتن از دیوار، مکالمه با مادر)، حال (چشم دوختن به بالکن بسته، انتظار، دعا برای بازشدن پنجره) و آینده خیالی (کاشتن گل سیاه، ترساندن همسایگان ثروتمند) در نوسان است. این جابه‌جایی‌های زمانی - مکانی نیازمند چارچوبی نظری است که بتواند چندزمانی^{۱۱} و چندمکانی^{۱۲} این روایت را تحلیل کند. رویکرد کرونوتوپیک به‌طور خاص برای این منظور طراحی شده است. این پژوهش به قدرت و ایدئولوژی در سازمان‌دهی کرونوتوپ‌ها می‌پردازد. همان‌طور که کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۷) استدلال می‌کنند، کرونوتوپ‌ها در سلسله‌مراتبی از قدرت قرار دارند و «قدرت ذاتی در کرونوتوپ‌هایی که ملت - دولت را به زبان‌های خاص پیوند می‌زند، مفاهیم زبان‌های گسسته و هویت‌های ایستا را برای مشارکت‌کنندگان «واقعی» می‌سازد». در داستان گول‌یرهش نیز کرونوتوپ ثروتمندان (بالکن بسته، گل‌های نام‌دار) بر کرونوتوپ فقرا (حیات خشک، گل‌های بی‌نام) مسلط است، و این سلطه چنان «طبیعی» شده که راوی حتی جرأت پرسیدن نام گل را هم ندارد. تحلیل کرونوتوپ‌های امکان «طبیعی‌سازی» را از طریق نشانه‌های زبانی - مکانی رمزگشایی فراهم می‌کند. بر اساس آنچه گفته شد، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش‌هاست: (۱) کدام پیوستارهای زمان-مکان (کرونوتوپ) در داستان «گول‌یرهش» قابل شناسایی هستند؟ (۲) روابط قدرت

¹ chronotopic

² Mikhail Bakhtin

³ J. Blommaert

⁴ A. De Fina

⁵ F. Karimzad

⁶ L. Catedral

⁷ chronotopic resolution

⁸ chronotopic centers

⁹ L. Li

¹⁰ J. Huang

¹¹ polychronicity

¹² polytopicity

میان این کرونوتوپ‌ها چگونه است و کدام یک به عنوان مرکز کرونوتوپیک مسلط عمل می‌کند؟ و ۳) جابه‌جایی میان کرونوتوپ‌ها چه تأثیری بر ساختار هویت راوی دارد و آیا می‌توان از «وضوح زمانی - مکانی پایین» او سخن گفت؟

۲. پیشینه

مفهوم پیوستار زمان-مکان (کرونوتوپ) که میخائیل باختین (۱۹۸۱) برای تحلیل رمان معرفی کرد، در دو دهه اخیر دستخوش تحولات نظری چشمگیری شده و به یکی از ابزارهای کلیدی در نقد ادبی^۱، روایت‌شناسی^۲ و مطالعات میان‌رشته‌ای^۳ تبدیل شده است. با این حال، کاربست این مفهوم در ادبیات اقلیت‌های زبانی و به‌ویژه ادبیات کردی همچنان به عنوان یک شکاف پژوهشی قابل توجه باقی مانده است. در این بخش، پس از مرور مهم‌ترین رویکردها به کرونوتوپ، کاستی‌های هر رویکرد شناسایی و در نهایت جایگاه پژوهش حاضر در میان آنها مشخص می‌شود.

۱-۲. رویکرد نظری بنیادین: شرح نظریه به جای کاربست آن

گروهی از پژوهش‌های ایرانی به تبیین ریشه‌های فلسفی و نظری مفهوم کرونوتوپ پرداخته‌اند. حاجی‌قاسمی و صاعدی (۱۳۹۶) با ریشه‌یابی کرونوتوپ در نظریه نسبیت اینشتین و انتقال آن توسط باختین به حوزه نقد ادبی، نشان داده‌اند که کرونوتوپ نه یک تمهید صرفاً فرمالیستی، بلکه مقوله‌ای ارزش‌شناختی^۴ است. ارزش این پژوهش‌ها در روشن‌سازی بنیان‌های فلسفی مفهوم است، اما کاستی اصلی آنها بسنده کردن به شرح و تفسیر نظریه بدون ارائه کاربستی تحلیلی بر روی یک متن خاص است. به عبارت دیگر، این پژوهش‌ها درباره کرونوتوپ می‌نویسند نه با کرونوتوپ، و از این رو نمی‌توانند قابلیت‌ها و محدودیت‌های عملی این مفهوم را در مواجهه با متون عینی نشان دهند.

۲-۲. رویکرد کاربردی ادبی: تمرکز بر متون فارسی و کرونوتوپ‌های عینی

گسترده‌ترین دسته از پژوهش‌ها، آنهایی هستند که کرونوتوپ را برای تحلیل یک یا چند متن ادبی به کار گرفته‌اند. قوامی و منصوری (۱۴۰۲) در تحلیل مجموعه داستان «عزاداران بیل» ساعدی به این نتیجه رسیدند که «کرونوتوپ آستانه» الگوی غالب در این آثار است و پایان بیشتر قصه‌ها به «شهر» به مثابه کرونوتویی مکانی منتهی می‌شود؛ شهری که نه پناهگاهی امن، بلکه سرزمینی ناشناخته و آکنده از نیستی است. میاحی و علیا (۱۴۰۱) نیز با ابداع مفهومی نو تحت عنوان «کرونوتوپ خانه» در رمان «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» نشان داده‌اند که چگونه فضای خانه به عنوان کرونوتوپ بنیادین داستان، زمینه‌ساز بازنمایی ملال و تکوین هویت شخصیت زن داستان می‌شود. در رویکردی میان‌رشته‌ای، سجاذزاده و شقاقی (۱۴۰۴) از کرونوتوپ برای بازخوانی سازمان فضایی شهر همدان در رمان تاریخی «تاریخ غیرت» بهره گرفته و برای نخستین بار شهر را به مثابه چندلایگی معنایی معرفی کرده‌اند.

با وجود ارزش بی‌تردید این پژوهش‌ها، همه آنها بر **متون ادبی فارسی** متمرکز بوده‌اند. هیچ‌یک از این مطالعات به ادبیات اقلیت‌های زبانی و فرهنگی ایران، از جمله ادبیات کردی، ترکی آذربایجانی، لری یا بلوچی، نپرداخته‌اند. این شکاف زمانی معنادارتر

¹ Literary Criticism

² Narratology

³ Interdisciplinary Studies

⁴ axiological

می‌شود که بدانیم نویسندگان اقلیت‌های زبانی به دلیل تجربه آوارگی، داشتن زبان زیرین و زندگی در مرزهای چندگانه، ذاتاً درگیر چندزمانی و چندمکانی هستند و از این رو ادبیات آنها می‌تواند زمینه آزمایش مناسبی برای بسط نظری مفهوم کرونوتوپ باشد. افزون بر این، این پژوهش‌ها عمدتاً بر کرونوتوپ‌های عینی همچون خانه، کوچه، آستانه، شهر و جاده تأکید داشته‌اند و کمتر به کرونوتوپ‌های سیال و حافظه‌محور پرداخته‌اند که در ادبیات اقلیت‌ها و مهاجرین برجسته‌تر هستند.

۲-۳. رویکرد میان‌رشته‌ای: پیدایش افق‌های جدید بدون توجه به ادبیات اقلیت‌ها

گروه سوم پژوهش‌ها مفهوم کرونوتوپ را به حوزه‌های نمایشی، سینمایی و حتی تحلیل قرآنی گسترش داده‌اند. محمودی بختیاری و ابراهیمی ناقانی (۱۴۰۱) در تحلیل نمایشنامه «گزارش خواب» نشان دادند که کرونوتوپ‌های «راه»، «جستجو»، «آستانه» و «دیدار» در دوره‌های اولیه نمایش واجد ویژگی واقع‌گرایانه هستند اما در دوره‌های بعد خصلتی خیالی و صرفاً تمهیدی روایی می‌یابند. قصبی بناب و خوشنویس (۱۴۰۳) نیز با بسط مفهوم «آستانه» باختین در نظریات روان‌کاوانه ژولیا کریستوا، کارکرد آن را در سه فیلم از اصغر فرهادی تحلیل کرده‌اند و نشان داده‌اند که آستانه‌ها نه تنها تمهیدی مؤثر در روایت و شخصیت‌پردازی، بلکه بستری برای بازنمایی «بحران‌های تاریخی-اجتماعی» هستند. پریشانی (۱۴۰۲) نیز در اقدامی جسورانه، کرونوتوپ را برای تحلیل روایت قرآنی موسی(ع) به کار گرفته و تفاوت بنیادین روایت قرآنی با روایت توراتی را در نوع مواجهه با زمان و مکان دانسته است.

ارزش این پژوهش‌ها در گشودن افق‌های جدید برای مفهوم کرونوتوپ و نشان دادن قابلیت انعطاف آن در بافت‌های مختلف است. با این حال، کاستی آنها، از منظر پژوهش حاضر، در دو چیز است: نخست، همچنان بر متون فارسی، عربی یا سینمای ایران متمرکزند و ادبیات کردی در آنها غایب است؛ دوم، بیشتر بر «کرونوتوپ‌های عینی و قابل‌ارجاع به جهان واقع» تأکید دارند تا «کرونوتوپ‌های سیال و حافظه‌محور» که در آن‌ها زمان خطی شکسته می‌شود، گذشته به صورت نوستالژیک بازنمایی می‌گردد، حال به زمانی بن‌بست تبدیل می‌شود و آینده تنها در سطح خیال قابل تصور است.

۲-۴. مطالعات بین‌المللی: از بازنمایی تا قدرت و وضوح

در سطح بین‌المللی، مفهوم کرونوتوپ دستخوش تحولی اساسی شده است. در موج اول پژوهش‌ها، آغا^۱ (۲۰۰۷) و سیلورستاین^۲ (۲۰۰۵) مفهوم کرونوتوپ را از ادبیات به انسان‌شناسی زبانی و جامعه‌شناسی زبان آوردند و بر «بازنمایی‌های قالبی از شخصیت در فضا-زمان» متمرکز شدند. اما این پژوهش‌ها به قدرت و ایدئولوژی در سازمان‌دهی کرونوتوپ‌ها کمتر توجه داشتند. نقطه عطف با بلومارت و دی فینا (۲۰۱۷) رقم خورد. آنها مفهوم «هویت کرونوتوپیک» را معرفی کردند و نشان دادند که هویت‌ها در تعامل میان کرونوتوپ‌های بزرگ‌مقیاس (مانند ملت، نژاد و طبقه) و کرونوتوپ‌های کوچک‌مقیاس (مانند خانواده و محله) ساخته می‌شوند. بلومارت (۲۰۱۵) همچنین استدلال کرد که کرونوتوپ به ما امکان می‌دهد از بافت به عنوان امری ایستا فراتر رویم و آن را به عنوان امری پویا و چندلایه ببینیم.

مهم‌ترین تحول اما توسط کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۷، ۲۰۱۸، ۲۰۲۱، ۲۰۲۲) صورت گرفته است. آنها در مقاله کلیدی خود با عنوان «نه، ما زبان‌ها را قاطی نمی‌کنیم: قدرت ایدئولوژیک و سازمان‌دهی کرونوتوپیک هویت‌های قومی-زبانی» (۲۰۱۷)

¹ A. Agha

² M. Silverstein

مفهوم «قدرت کرونتوپیک» را معرفی کردند و نشان دادند که کرونتوپها در سلسله‌مراتبی از قدرت قرار دارند و برخی از آنها (مانند کرونتوپ ملت-دولت) دیگر کرونتوپها را به حاشیه می‌رانند. سپس در پژوهش‌های بعدی (۲۰۱۸، ۲۰۲۱) مفهوم «وضوح کرونتوپیک» را برای تحلیل سرگردانی هویتی مهاجران میان وطن و کشور میزبان ابداع کردند. یافته کلیدی آنها این بود که مهاجران با وضوح بالا (وفاداری به یک کرونتوپ) احساس رضایت بیشتری دارند، در حالی که مهاجران با وضوح پایین (سرگردان میان دو کرونتوپ) دچار اضطراب هویتی هستند. پژوهش آنها بر روی جامعه آذربایجانی ایران (۲۰۱۷) نیز نشان داد که چگونه کرونتوپ ملت-دولت، تعاملات زبانی روزمره را شکل می‌دهد و مشارکت‌کنندگان را به سمت «تصفیه زبانی» سوق می‌دهد.

با این حال، حتی پژوهش‌های پیشروی کریم‌زاد و کتدرال نیز عمدتاً بر «گفتمان طبیعی» (مصاحبه، مکالمات روزمره، تعاملات در شبکه‌های اجتماعی) متمرکز بوده‌اند و کاربست این مفاهیم را بر روی یک متن ادبی، به ویژه متنی از ادبیات اقلیتی، آزمایش نکرده‌اند.

با جمع‌بندی مرور پیشینه، شکاف‌های پژوهشی این حوزه نمایان می‌شوند و پژوهش حاضر در تلاش برای پر کردن آنهاست. نخست آنکه بیشتر مطالعات کرونتوپیک، چه در ایران و چه در سطح بین‌المللی، بر گفتمان طبیعی (مکالمه، مصاحبه، تعاملات روزمره و شبکه‌های اجتماعی) متمرکز بوده‌اند. در حالی که کرونتوپ ریشه در تحلیل ادبی دارد، کاربست‌های نوین آن عمدتاً به حوزه جامعه‌شناسی زبان و تعاملات روزمره کوچ کرده است. این پژوهش بر آن است تا با بازگشت به ریشه ادبی مفهوم، کارایی آن را در تحلیل یک متن ادبی نشان دهد. ثانیاً، هیچ مطالعه کرونتوپیک روش‌مندی بر روی یک متن ادبی انجام نشده است. این در حالی است که ادبیات کردی به دلیل تجربه تاریخی سرکوب، آوارگی و زندگی در مرزهای چندگانه، سرشار از جابه‌جایی‌های زمانی-مکانی و کرونتوپ‌های سیال است و می‌تواند زمینه مناسبی برای بسط نظری مفهوم باشد. سوماً، پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر کرونتوپ‌های عینی و قابل‌ارجاع به جهان واقع (همچون خانه، شهر، روستا، جاده و آستانه) تمرکز داشته‌اند. اما داستان «گول‌ی رهش» به دلیل فضای غنایی، سوررئال و نمادین خود، واجد کرونتوپ‌هایی فراواقعی و استعاری است که در آنها زمان خطی شکسته می‌شود، گذشته به صورت نوستالژیک بازنمایی می‌گردد و آینده تنها در سطح خیال قابل تصور است. و در نهایت اینکه، پژوهش‌های پیشین بر آنچه گفته می‌شود، گفتار، تعاملات زبانی و کنش‌های گفتاری، متمرکز بوده‌اند. اما در داستان «گول‌ی رهش»، «ندانستن نام گل» و «سکوت» راوی در برابر همسایگان ثروتمند، خود به اندازه گفته‌ها معنادار است. این پژوهش نشان می‌دهد که سکوت و بی‌نامی نیز می‌توانند به عنوان نشانه‌هایی از مرز کرونتوپیک مورد تحلیل قرار گیرند.

آنچه این پژوهش را از دیگر پژوهش‌های آن حوزه جدا می‌سازد، این است که برای نخستین بار مفهوم کرونتوپ (به ویژه در بازتعریف معاصر کریم‌زاد و کتدرال) بر روی یک متن ادبی کردی، داستان کوتاه «گول‌ی رهش» مورد بررسی قرار می‌گیرد و بدین ترتیب گامی نخستین در بسط نظریه کرونتوپ به حوزه ادبیات اقلیت‌های زبانی و فرهنگی ایران برمی‌دارد؛ بعلاوه، پژوهش حاضر مدعی است که مفهوم وضوح کرونتوپیک پایین که برای تحلیل مهاجران ابداع شده است، می‌تواند برای تحلیل «حاشیه‌نشینی در وطن» نیز به کار رود. راوی داستان حاضر مهاجر نیست، اما میان سه کرونتوپ (کودکی، حال، آینده) سرگردان است و این سرگردانی، که حاصل وضوح پایین اوست، منبع اصلی رنج و اضطراب هویتی او محسوب می‌شود. مضافاً اینکه این پژوهش، با تحلیل «سکوت»، «ندانستن نام گل» و «عواطفی چون ترس و شرم» به عنوان نشانه‌هایی از مرز کرونتوپیک (نه خود کرونتوپ)، افق جدیدی برای پژوهش‌های کرونتوپیک می‌گشاید که به «نگفته‌ها» و «حاشیه‌ها» نیز توجه کنند. همچنین، با ترکیب نقد

ادبی (خوانش دقیق متن و شناسایی کرونوتوپ‌ها) و جامعه‌شناسی زبان (قدرت، ایدئولوژی، وضوح و حاشیه‌رانی)، این پژوهش پلی میان این دو حوزه ایجاد می‌کند که در پژوهش‌های پیشین کمتر دیده شده است. این پیوند به ویژه از آن رو مهم است که نشان می‌دهد مفاهیم توسعه‌یافته برای تحلیل تعاملات روزمره، در تحلیل متون ادبی نیز کارایی دارند و برعکس.

۳. بنیان نظری و روش پژوهش

۳-۱. داستان کوتاه «گولی رهش»

داستان «گولی رهش» نوشته شیرزاد حسن، روایت تک‌صدایی مردی فقیر و بی‌نام است که از پشت‌بام خانه کوچک و خشک خود، به بالکن همسایه ثروتمندش به نام هیرو چشم دوخته است. در آن بالکن، دو گلدان با گل‌های بنفش (گولی مؤر) قرار دارد که راوی نام آنها را نمی‌داند و این ندانستن به نماد تمام محرومیت‌های طبقاتی و نمادین او تبدیل می‌شود. راوی عاشق هیرو است و روزگاری از پشت‌بام خود تماشایش می‌کرد که به گلها آب می‌دهد. او از آن روزها با حسرت یاد می‌کند و می‌گوید که هیرو با لبخند و حضورش، دل سرد و خانه یک‌دست فقر او را گرم می‌کرد. اما اکنون یک هفته است که هیرو پنجره بالکن را بسته، پرده‌ها را کشیده و دیگر به گلها آب نمی‌دهد. راوی از پشت‌بام خود فریاد می‌زند: «پنجره را باز کن... گلها در حال مردن هستند... من هم دارم مثل آنها خشک می‌شوم». او در سراسر داستان میان سه زمان گذشته کودکی که در آن شجاعانه از دیوارها بالا می‌رفت و گلها را از باغچه دیگران می‌دزدید، حال پر از شرم و ترسی که جرئت پرسیدن نام یک گل را هم ندارد، و آینده خیالی که آرزو می‌کند گل سیاه بکارد و تمام خانه و محله را از آن پر کند تا ثروتمندان از او بترسند، در نوسان است؛ اما این آینده مورد انتظار وی هرگز تحقق نمی‌یابد. راوی از ترس از ثروتمندان و شرم از فقر و دُمَل بودن سخن می‌گوید و از مادرش که در کودکی به او می‌گفت اگر از دیوار بالا بروی و دختر همسایه را ببوسی، پاهایت را قطع می‌کنند. راوی این ترس را تا بزرگسالی با خود حمل می‌کند و اکنون حتی جرئت نمی‌کند از هیرو بپرسد نام آن گل بنفش چیست. او بارها و بارها هیرو را صدا می‌زند، اما پاسخی نمی‌شنود. صدایش شنیده می‌شود اما شایسته پاسخ نیست. ثروتمندان محله به او و خانواده‌اش با تحقیر نگاه می‌کنند و می‌پرسند کی این کومبه خراب می‌شود. راوی می‌داند که در این محله، آنها دُمَل محسوب می‌شوند و حق هیچ چیز را ندارند، نه حق دانستن نام گلها، نه حق عشق ورزیدن و نه حتی حق سؤال پرسیدن. در پایان داستان، راوی دیگر امیدی به باز شدن پنجره و دیدن هیرو ندارد. گلها خشک شده‌اند، هیرو پاسخی نمی‌دهد و راوی تنها در پشت‌بام خود می‌ماند. او با گلبرگ‌های پژمرده و گلدان‌های شکسته خداحافظی می‌کند و می‌گوید: «مالتاوا...» (یعنی خداحافظ) ای گل دلگیر و تشنه... خداحافظ ای گل بنفش مرده... و داستان با ناله «وا... وا... وا...» به پایان می‌رسد. داستان «گولی رهش» در واقع روایت حاشیه‌رانی نمادین یک انسان فقیر در منطقه ثروتمندان است که نه تنها از ثروت، که از حق دانستن، حق پرسیدن و حق دیده شدن نیز محروم است. گل بنفش در بالکن بسته، نماد تمام چیزهایی است که راوی به آنها دسترسی ندارد و صدای او که در تمام داستان فریاد می‌زند اما شنیده نمی‌شود، نماد تمام کسانی است که در نظام طبقاتی، صدایشان شایسته پاسخ نیست.

۳-۲. بنیان نظری پژوهش

۳-۲-۱. پیوستار زمان-مکان (کرونوتوپ)

در این پژوهش یک پیوستار زمان-مکان باید دارای سه مؤلفه زمان مشخص (گذشته، حال، آینده، یا ترکیبی از آنها با شاخص‌های زبانی صریح مانند قیود زمان، وجه فعل یا ارجاعات تقویمی)، مکان مشخص (فضای فیزیکی یا استعاره‌ای که در متن به آن ارجاع

داده شده باشد، مانند: پشت‌بام، بالکن، دیوار، حیاط یا باغ خیالی) و کنشگر/ شخصیت متناسب با آن فضا-زمان (رفتارها، توانایی‌ها و محدودیت‌های کنش که به آن فضا-زمان خاص تعلق دارند). در نتیجه، سکوت خود یک کرونتوپ نیست، بلکه نشانه‌ای از مرز پیوستارهای زمان-مکان یا بازتاب ناتوانی در عبور از یک پیوستار زمان-مکان است. عواطف مانند ترس، شرم و حسرت، خود پیوستار زمان-مکان نیستند، بلکه واکنش راوی به قرارگرفتن در یک پیوستار زمان-مکان خاص هستند. ایدئولوژی در دل پیوستارها زمان-مکان بازنمایی می‌شود، نه این که خود پیوستار زمان-مکان باشد. گل و گلدان می‌توانند حامل یا نماد یک پیوستار زمان-مکان باشند، اما خود پیوستار زمان-مکان نیستند.

۳-۲-۲. بنیان نظری

میخائیل باختین (۱۹۸۱) در مقاله سوم کتاب «تخیل گفتگومدار: چهار مقاله^۱» تحت عنوان «اشکال زمان و کرونتوپ در رمان^۲» مفهوم کرونتوپ را از فیزیک اینشتین وام گرفت و آن را به قلمرو نظریه ادبی وارد کرد. کرونتوپ «واحد تحلیل فضا - زمان» است و باختین (۱۹۸۱: ۸۴) آن را «پیوند ذاتی زمان و مکان» می‌داند «که به‌طور هنرمندانه در ادبیات تحقق می‌یابد... در کرونتوپ، زمان چگال، متراکم و به‌طور هنری محسوس می‌شود؛ و مکان نیز بارور و پویا می‌گردد.» باختین انواع کرونتوپ‌های ادبی مانند کرونتوپ جاده، کرونتوپ قلعه، کرونتوپ سالن، کرونتوپ شهر استانی و ... را شناسایی کرد که هر یک از آنها طرح و شخصیت خاصی را می‌آفرینند. اما باختین صرفاً به ادبیات محدود نماند و استدلال کرد که کرونتوپ‌ها مبنایی برای تمایز انواع ژانرها و نیروی سازمان‌دهنده اصلی مواد روایی هستند (باختین، ۱۹۸۱: ۸۴-۸۵). با این حال، باختین هرگز کرونتوپ را به قلمرو تعاملات اجتماعی روزمره تعمیم نداد و این مهم را نظریه‌پردازان پس از وی به انجام رساندند.

در قرن بیستم، آغا^۳ (۲۰۰۷) و سیلورستاین^۴ (۲۰۰۵) مفهوم کرونتوپ را از ادبیات به انسان‌شناسی زبانی و جامعه‌شناسی زبان آوردند. آغا (۲۰۰۷) بر «بازنمایی‌های قالبی از شخصیت در فضا - زمان» تمرکز کرد و مفهوم شکل/ چهره^۵ را معرفی نمود. سیلورستاین (۲۰۰۵) نیز به ایدئولوژی‌های زبانی و چگونگی طبیعی‌سازی برخی از کاربردهای زبانی از طریق ارجاع به کرونتوپ‌های خاص پرداخت. این موج اول از پژوهش‌ها عمدتاً بر روی «بازنمایی» متمرکز بود: چگونه گویندگان/ نویسندگان از ارجاعات کرونتوپیک برای ایجاد شخصیت^۶ یا سبک^۷ خاص استفاده می‌کنند. اما این پژوهش‌ها به قدرت و ایدئولوژی در سازمان‌دهی کرونتوپ‌ها کمتر توجه داشتند.

بلومارت و دی فینا (۲۰۱۷) نقطه عطفی در مطالعات کرونتوپیک ایجاد کردند و مفهوم هویت کرونتوپیک^۸ را معرفی کردند. آنها نشان دادند که هویت‌ها در تعامل میان کرونتوپ‌های بزرگ‌مقیاس^۹ و کرونتوپ‌های کوچک‌مقیاس^{۱۰} ساخته می‌شوند. کرونتوپ‌های بزرگ‌مقیاس، مانند ملت، نژاد و طبقه، در سطح کلان، در حالی که کرونتوپ‌های کوچک‌مقیاس، مانند تعاملات روزمره، خانواده و محله، در سطح خرد عمل می‌کنند. بلومارت (۲۰۱۵) استدلال کرد که کرونتوپ‌ها به ما امکان می‌دهند از

¹ *The Dialogic Imagination: Four Essays*

² *Forms of Time and of the Chronotope in the Novel*

³ A. Agha

⁴ M. Silverstein

⁵ figure

⁶ persona

⁷ style

⁸ chronotopic identity

⁹ large-scale chronotopes

¹⁰ small-scale chronotopes

بافت به عنوان امری ایستا فراتر رویم و آن را به عنوان امری پویا، چندلایه و گفتگومحور ببینیم. او مفهوم مقیاس را با کرونتوپ تلفیق کرد و چشم‌انداز کرونتوپیک - مقیاسی^۱ را پیشنهاد کرد.

کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۷، ۲۰۱۸، ۲۰۲۰، ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲) پیشگامان اصلی کاربست کرونتوپ در زمینه مهاجرت و چندزبانگی هستند. آن‌ها در مقاله کلیدی خود با عنوان «نه، ما زبان‌ها را قاطی نمی‌کنیم: قدرت ایدئولوژیک و سازمان‌دهی کرونتوپیک هویت‌های قومی - زبانی» (۲۰۱۷) نشان دادند که چگونه کرونتوپ‌های ملی‌گرایانه (زبان = ملت = فضای واحد) تعاملات زبانی روزمره را شکل می‌دهند. آنها مفهوم قدرت کرونتوپیک را معرفی کردند و نشان دادند که برخی کرونتوپ‌ها به دلیل «نیروی ایدئولوژیک پشت سرشان» از قدرت بیشتری برخوردارند. آنها سپس در (۲۰۱۸) و (۲۰۲۱) مفهوم وضوح کرونتوپیک را معرفی کردند. این مفهوم به توانایی فرد در تشخیص و وفاداری به یک کرونتوپ خاص در موقعیت‌های مختلف اشاره دارد. افرادی که وضوح کرونتوپیک بالایی دارند، می‌توانند به‌طور منسجم در یک کرونتوپ، مثلاً کرونتوپ مهاجر موفق، عمل کنند، در حالی که افراد با وضوح پایین، میان کرونتوپ‌های متضاد سرگردان هستند. این دو پژوهشگر (۲۰۲۲) به بسط این مفهوم ادامه دادند و استدلال کردند که وضوح پایین می‌تواند شکلی از بقا در شرایط سلطه باشد؛ فرد نمی‌تواند کرونتوپ مسلط را بپذیرد، اما نمی‌تواند به‌طور کامل از آن بگریزد، بنابراین میان کرونتوپ‌ها در نوسان می‌ماند.

کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۲۱) بر روی دو گروه مهاجر، ایرانیان و ازبک‌ها در آمریکا، مطالعه قوم‌نگارانه انجام دادند و نتایج پژوهش آنها نشان داد که مهاجران میان کرونتوپ وطن و کرونتوپ کشور میزبان در نوسان هستند. برخی از مشارکت‌کنندگان به کرونتوپ وطن، به عنوان گذشته ایده‌آل، وفادار می‌مانند، برخی دیگر به کرونتوپ کشور میزبان، یعنی آینده ایده‌آل، روی می‌آورند، اما اکثر آن‌ها در وضوح کرونتوپیک پایین قرار دارند و مدام میان این دو جابه‌جا می‌شوند. چیزی که در این پژوهش جالب توجه است این است که مهاجران با وضوح کرونتوپیک بالا، چه در جهت وفاداری به وطن و چه در جهت وفاداری به کشور میزبان، احساس رضایت بیشتری دارند، در حالی که مهاجران با وضوح پایین، که میان دو کرونتوپ سرگردانند، بیشتر در معرض اضطراب هویتی هستند.

پژوهش کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۷) بر روی جامعه آذربایجانی ایران و ازبک‌ها نشان داد که چگونه کرونتوپ ناسیونالیستی، کرونتوپ ملت - دولت، تعاملات زبانی روزمره را شکل می‌دهد. مشارکت‌کنندگان آذربایجانی که در ایران زندگی می‌کنند، مدام با تضاد کرونتوپ رسمی (زبان فارسی = ملت ایران) در مقابل کرونتوپ محلی (زبان ترکی آذربایجانی = هویت قومی) مواجه هستند. آن‌ها نشان دادند که کرونتوپ ملت - دولت از قدرت بیشتری برخوردار است و مشارکت‌کنندگان را به سمت تصفیۀ زبانی، یعنی عدم قاطی کردن زبان‌ها، سوق می‌دهد. قدرت ذاتی در کرونتوپ‌هایی که ملت - دولت را به زبان‌های خاص پیوند می‌زند، مفاهیم زبان‌های گسسته و هویت‌های ایستا را برای مشارکت‌کنندگان واقعی می‌سازد؛ به عبارت دیگر، هرچند از منظر تحلیل گفتمان، قاطی کردن زبان‌ها امری طبیعی و روزمره است، اما مشارکت‌کنندگان آن را غلطمی‌پندارند، زیرا با کرونتوپ مسلط (زبان پاک = ملت واحد) در تضاد است.

۳-۳. روش گردآوری و تحلیل داده‌ها

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و مبتنی بر نشانه‌شناسی اجتماعی انجام شده است. داده‌های پژوهش برگرفته از متن کامل داستان کوتاه گولی رهش (گل سیاه) از شیرزاد حسن (۲۰۰۵، صص ۸۷-۱۰۵) است. این داستان، برگرفته از مجموعه آثار (داستان‌های

¹ chronotopic-scalar perspective

کوتاه) است و به زبان کردی سورانی نوشته شده و در مجموع ۱۹ صفحه است. واحد تحلیل در این پژوهش، بند است که به عنوان کوچکترین واحد دستوری دارای یک گزاره (فعل و فاعل صریح یا ضمنی)، تعریف شده است؛ همچنین بند به عنوان واحد تحلیل حاوی ارجاعات زمانی و مکانی برای مثال، قیود زمان و مکان، وجه فعل، یا ارجاعات مکانی ضمنی، است. در متن داستان ۲۴۷ بند دارای حداقل یک ارجاع زمانی یا مکانی بودند و به عنوان «بندهای دارای ارجاع زمانی مکانی» وارد تحلیل شدند. برای گردآوری داده‌ها ابتدا متن داستان سه بار به طور کامل و بدون کدگذاری خوانده شد تا پژوهشگر با ساختار کلی روایت، شخصیت‌ها و جابه‌جایی‌های زمانی مکانی آشنا شود؛ پس از آن، متن داستان بند به بند مورد بررسی قرار گرفت و بندهایی که به زمان خاصی (گذشته، حال، آینده یا ترکیبی از آن‌ها) یا مکان خاصی (مکان فیزیکی، استعاری یا خیالی) اشاره داشتند، به عنوان «بند دارای ارجاع زمانی مکانی» ثبت شد. سپس، برای هر بند ثبت‌شده، کدهای اولیه بر اساس مؤلفه‌های (زمان، مکان، وجه فعل، کنشگر و بار عاطفی) استخراج شد؛ در این مرحله، کدهای اولیه در مقوله‌های بزرگ‌تر دسته‌بندی شدند. برای مثال، تمام بندهایی که به «گذشته همراه با شجاعت و دزدیدن گل» اشاره داشتند، در مقوله اولیه «گذشته» قرار گرفتند و سپس در مقوله نهایی «پیوستار کودکی» ادغام شدند. این فرایند به صورت استقرایی (از جزء به کل) انجام شد؛ به این معنا که مقوله‌های نهایی از دل داده‌ها ظهور کردند، نه اینکه از پیش تعیین شده باشند. در آخر، برای آنکه یک مجموعه از بندها به عنوان یک «پیوستار زمان مکان» مستقل شناخته شود، سه معیار زمان (یک بازه زمانی خاص)، مکان (مکانی یا مجموعه مکان‌های خاص) و کنشگر (دارای ویژگی‌های کنشی نسبتاً یکسان) باید به طور همزمان و بر اساس تعریف عملیاتی ارائه‌شده در بخش ۱-۲-۳ وجود داشته باشد. اگر یک مجموعه بند دارای هر سه معیار بود، به عنوان یک «پیوستار زمان مکان» (کرونوتوپ) شناسایی می‌شد. در صورت فقدان یکی از معیارها، آن بندها به عنوان ارجاعات پراکنده زمانی مکانی در نظر گرفته می‌شدند و کرونوتوپ مستقلی تشکیل نمی‌دادند. در راستایی افزایش اعتبار و پایایی یافته‌ها ۲۰ درصد از بندهای دارای ارجاع زمانی-مکانی (۴۹ بند از ۲۴۷ بند) به صورت تصادفی انتخاب و در اختیار دو پژوهشگر مستقل قرار داده شد. این دو پژوهشگر یکی متخصص در تحلیل گفتمان و دیگری متخصص در روایت‌شناسی بودند و هیچ‌یک در نگارش مقاله مشارکت نداشتند. به آنان آموزش لازم درباره تعریف عملیاتی کرونوتوپ و معیارهای سه‌گانه آن داده شد. سپس از آنان خواسته شد تا هر بند را به یکی از سه کرونوتوپ اصلی (کودکی، حال، آینده) نسبت دهند و در صورت تشخیص جابه‌جایی میان کرونوتوپ‌ها، آن را به عنوان «بند مرزی» ثبت کنند. میزان توافق کامل میان پژوهشگران ۴۱ بند (۸۳/۷ درصد)، میزان توافق میان دو پژوهشگر ۶ بند (۱۲/۲ درصد) و عدم توافق میان هر سه ۲ بند (۱/۴ درصد بود). بر این اساس ضریب کاپای فلیس برای اندازه‌گیری توافق فراتر از تصادف محاسبه شد ($K = 0.81$)؛ بر اساس معیار لندیس و کخ (۱۹۷۷)، مقدار K بین ۸۱/۰ تا ۰۰/۱ به عنوان توافق تقریباً کامل تفسیر می‌شود. دو بندی که بین سه پژوهشگر توافق وجود نداشت، مورد بازبینی مجدد قرار گرفت. تحلیل موارد عدم توافق نشان داد که منشأ اختلاف در همپوشانی زمانی است؛ برای مثال در «دمتیک هیزو دهمکهوت و به گول‌هکان ناو ددها، من له پشت بانکوه سه‌پیری‌م دهمکرد» (در آن روزگار که هیرو پدیدار می‌شد و داشت به گلها آب می‌داد، من از فراز پشت‌بام به تماشایش می‌ایستادم). این بند به دلیل همپوشانی مؤلفه‌ها، زمان گذشته (دمتیک)، مکان پشت بام (راوی) و بالکن (هیرو)، و کنش منفعل راوی (تماشا)، مرز میان دو کرونوتوپ کودکی و حال را بازنمایی می‌کند. (عملی در گذشته نزدیک رخ می‌دهد اما مکان (پشت بام) و کنش (نگاه کردن) به حال تعلق دارد. پس از بحث گروهی، تصمیم گرفته شد که معیار غلبه مؤلفه‌ها به تعریف عملیاتی اضافه شود؛ اگر در یک بند، دو مؤلفه از سه مؤلفه (زمان، مکان، کنشگر) به یک کرونوتوپ تعلق داشت، آن بند به همان کرونوتوپ نسبت داده شود. با اعمال این معیار، هر دو بند اختلافی حل و فصل شدند. البته باید اذعان کرد که در تحلیل کیفی متون ادبی، دستیابی به توافق ۱۰۰٪

میان پژوهشگران ممکن نیست و حتی مطلوب نیست، زیرا خوانش‌های متفاوت از یک متن ادایی، بخشی از ماهیت چندصدایی خود متن است. با این حال، ضریب کاپای ۸۱/۰ نشان می‌دهد که توافق فراتر از سطح تصادف است و نتایج پژوهش قابلیت تکرارپذیری را دارند.

۴. بحث و بررسی

با بررسی داده‌ها و تحلیل شاخص‌های زمانی - مکانی، سه کرونوتوپ اصلی در داستان گولئیرش شناسایی شد. هر یک از این کرونوتوپ‌ها دارای زمان، مکان، شخصیت و طرح خاص خود هستند که در اینجا به آنها پرداخته می‌شود:

۴-۱. کرونوتوپ زمان

۴-۱-۱. دوران کودکی: دوران شجاعت

شاخص‌های زمانی این دوره مشتمل بر گذشته دور (هشت سال پیش یا بیشتر)، تکرار در گذشته (ئهوسا که منداال بووم، یعنی آن زمان که کودک بودم، جاران یعنی قبلاًها، و له‌مندالی‌یه‌وه یعنی از کودکی) می‌باشد و شاخص‌های مکانی آن عبارتند از دیوارهای جداکننده، باغچه‌های دیگران و خیابان‌های محله (سهر دیواره‌که‌وه یعنی از روی دیوار، ناو باخچه‌که‌یان یعنی داخل باغچه‌شان و بهر مه‌یخانه‌که یعنی جلوی میخانه). در این کرونوتوپ راوی شجاع و بی‌پرواست و دزدیدن گل برایش امری عادی است؛ او از بالا رفتن از دیوار نمی‌ترسد:

«ئهوسا که منداال بووم، بو دزینی گولئیک سهد سهر بانم ده‌بری، به سهر سهدان دیواریش دا هله‌ده‌گه‌رام».

آن - زمان که کودک بودم - م، برای دزدیدن - گل یک، صد پشت‌بام [را] - من درمی‌نوردیدم، از روی صدها دیوار - نیز بالا می‌رفت - م

ترجمه: «آن زمان که کودک بودم، برای دزدیدن یک گل، صدها پشت‌بام را در می‌نوردیدم، از صدها دیوار نیز بالا می‌رفتم» (حسن، ۲۰۰۵: ۱۰۲).

در این کرونوتوپ، زمان به صورت چرخه‌ای و نه خطی عمل می‌کند. راوی مدام به آن زمان ارجاع می‌دهد، بدون اینکه مشخص کند دقیقاً چند سال پیش. این ابهام زمانی مشخصه کرونوتوپ‌های نوستالژیک است. مکان نیز به صورت فضاهای قابل تسخیر بازنمایی می‌شود. دیوارها مانع نیستند، بلکه چالشی هستند که راوی می‌تواند از آنها بالا برود. در این کرونوتوپ، کنش‌های مجاز عبارتند از دزدیدن، بالا رفتن، پرسیدن و میج‌گیری. جالب آنکه در کرونوتوپ کودکی، راوی می‌تواند نام گل را بپرسد، اما در کرونوتوپ حال نمی‌تواند:

«له منداالیه‌وه ناوی گولم ده‌رسی؟ به‌ئی. به‌لام ئیستا... ئیستا ناپیرسم».

از کودکی به‌بعد نام - گل [را] من می‌پرسیدم؟ بلی. اما الان الان نمی‌پرسم.

ترجمه: «از کودکی نام گل را می‌پرسیدم؟ بله. اما حالا... حالا نمی‌پرسم» (حسن، ۲۰۰۵: ۸۹)

این کاهش قابلیت کنش یکی از تفاوت‌های کلیدی میان این دو کرونوتوپ است. بار عاطفی این کرونوتوپ بار مثبت همراه با همراه با حسرت است. راوی به گذشته به عنوان بهشت گمشده می‌نگرد. اما این نگاه بی‌نقد نیست؛ او می‌داند که گذشته هم بی‌رنج نبوده است چون وی بیاد می‌آورد که مادرش به او می‌گفت: «رؤله عمقل به» (پسرم عاقل باش). با این حال، کرونوتوپ کودکی به عنوان فضایی از امکان در مقابل حال بسته قرار می‌گیرد.

این تقابل مستقیم میان کرونوتوپ کودکی و کرونوتوپ حال، تغییر جایگاه سوژه را نشان می‌دهد. راوی در گذشته سوژه کنشگر بود، می‌توانست از دیوار بالا برود و گل بدزد، اما در حال سوژه‌ای منفعل است که فقط می‌تواند نگاه کند و آرزو کند. راوی به صراحت ترس و شرم را از عوامل آن می‌داند. ترس از مجازات، «هر دو پایت را قطع می‌کنند» و شرم از بی‌حیایی؛ این دو عاطفه، ساختارهای کرونوتوپیک هستند که کنش راوی را محدود می‌کنند.

۴-۱-۲. کرونوتوپ حال: دوران انتظار و شرم

شاخص‌های زمانی این دوره عبارتند از زمان حال استمراری اکنون، این هفته، امشب و همین حالا و شاخص‌های مکانی آن حیاط خشک راوی، پشت بام و زیر بالکن بسته و روبروی آن دو گلدان پژمرده است. راوی در این کرونوتوپ ترسو، شرمگین، ساکت و منفعل است. او دیگر از دیوار بالا نمی‌رود، بلکه منتظر است. منتظر باز شدن پنجره، منتظر شنیدن نام گل و سرانجام منتظر لبخند هیرو، مشعشوقه‌اش. در این کرونوتوپ کنش‌های مجاز به شدت محدود می‌شوند و راوی نمی‌تواند مستقیم از هیرو نام گل را بپرسد، از دیوار بالا برود، فریاد بزند و به پنجره بسته سنگریزه بزند. تنها کنش مجاز چشم دوختن و تکرار درخواست است. راوی بارها و بارها می‌گوید پنجره را باز کن ولی هیچگاه پنجره بسته باز نمی‌شود و این درخواست وی بی‌پاسخ می‌ماند. در این کرونوتوپ بار عاطفی منفی و همراه با ترس و شرم است. این دو عاطفه در کل داستان تکرار می‌شوند، برای مثال «هر لموساوه دترسیم... له ئیوه و... له همووتان دترسیم».

درست از همان زمان می‌ترس - م... از شما و... از همه - شما می‌ترس - م

ترجمه: «درست از همان زمان می‌ترسم... از شما و... از همه شما می‌ترسم» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۲)

و یا

«شرم دام دگرئ»

شرم فرا - م می‌گیرد.

ترجمه: «شرم سراپای مرا فرامی‌گیرد» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۶).

این کرونوتوپ نشان می‌دهد که ترس و شرم صرفاً عواطف شخصی نیستند، بلکه ساختارهای کرونوتوپیک هستند. ترس از کرونوتوپ ثروتمندان که پنجره بسته نماد آن است، و شرم از ناتوانی در نام‌گذاری که نشانه حاشیه‌رانی نمادین است. آنچه کرونوتوپ انتظار را از سایر کرونوتوپ‌ها متمایز می‌کند، پویایی منفی آن است.

در کرونوتوپ کودکی، زمان پیش می‌رود، راوی بالای دیوار می‌رود، گل را می‌دزد، به خانه برمی‌گردد، اما در کرونوتوپ آینده، زمان به جلو جهش می‌کند، راوی گل سیاه می‌کارد، ثروتمندان می‌ترسند، اما در کرونوتوپ انتظار، زمان متوقف می‌شود و هیچ اتفاقی نمی‌افتد. راوی همان حرف را تکرار می‌کند، به همان نقطه خیره می‌شود، همان درخواست را تکرار می‌کند. این توقف زمان یکی از ظریف‌ترین دستاوردهای زمانی - مکانی داستان است.

نهم پنجره بکمر موه... گوله‌کان دهمرن... هر پروژ همان شت دلمیم. به‌لام پنجره مکه داخراوه.

این پنجره را باز کن... گل ها می‌میرند... هر روز همان چیز را می‌گوی م. اما آن پنجره بسته است.

ترجمه: «این پنجره را باز کن... گلها می‌میرند... هر روز همان چیز را می‌گویم. اما آن پنجره بسته است.» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۳)

و ۹۸)

۴-۱-۳. کرونوتوپ آینده: آرزوی باغ گل‌های سیاه

در این کرونوتوپ، شاخص‌های زمانی عیارتند از آینده نامطمئن (مانند باید، می‌توانم، خواهم کاشت)، وجه التزامی (مانند بکارم و بکنم) و شاخص‌های مکانی آن حیات کوچک راوی که به باغی از گل‌های سیاه تبدیل می‌شود، سپس تمام خانه و در نهایت تمام محله است. در این کرونوتوپ، راوی شخصیتی خیال‌پرداز، اما منفعل دارد و نمی‌تواند این کرونوتوپ را محقق کند. او فقط می‌تواند آرزو کند؛ کنش‌های او در این کرونوتوپ همه در وجه التزامی و با کاش همراه هستند:

دهم‌یست قلم‌یهک له گولستانی ره‌شی قبرگونم بۆ ببرن... من به گیانی خۆم ده‌یچینم.

می‌خواستم قلمه ای از گلستان سیاه - قبرگون من را ببرند... من با جان خودم می‌کاشتمش

ترجمه: «می‌خواستم قلمه‌ای از یک گلستان سیاه قبرگون را برایم ببرند... من با جان خودم آن را می‌کاشتم.» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۴)

این کرونوتوپ از منظر وضوح کرونوتوپیک جالب توجه است؛ راوی می‌خواهد به سوی این کرونوتوپ حرکت کند، اما نمی‌تواند، چون منابع مادی این کرونوتوپ، بذر گل سیاه، زمین مناسب و آب را در اختیار ندارد. کرونوتوپ آینده یک خیال باقی می‌ماند، نه یک برنامه. اما همین خیال هم دارای کارکرد خاص خود است و راوی از طریق این خیال، کرونوتوپ مسلط، بالکن بسته، را به چالش می‌کشد. او می‌گوید:

ئەوسا هەموو گەڕەکەکه دەتێکێت و دەترسێت.

آن زمان همه محلّه آن هدف قرار می‌دهد و می‌ترسد.

ترجمه: «آنگاه تمام محله تو را هدف قرار می‌دهد و می‌ترسد.» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۴)

این کرونوتوپ آینده، واژگونی قدرت را به تصویر می‌کشد که در آن فرد حاشیه‌ای (راوی) به مرکز تبدیل می‌شود و مرکز کنونی (ثروتمندان) به حاشیه می‌روند. اما نکته مهم این است که این واژگونی تنها در سطح خیال رخ می‌دهد. راوی از ای‌کاش استفاده می‌کند، نه از می‌توانم. وجه التزامی نشانه عدم تحقق است و راوی می‌داند که این کرونوتوپ محقق نخواهد شد، اما از آن به عنوان تخیل مقاومت استفاده می‌کند.

۴-۲. کرونوتوپ‌ها و قدرت

کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۷) استدلال می‌کنند که کرونوتوپ‌ها در سلسله‌مراتبی از قدرت قرار دارند. در داستان گولی رهش، رابطه قدرت میان سه کرونوتوپ به این صورت است که کرونوتوپ بالکن بسته (خانه هیرو/ ثروتمندان) مرکز کرونوتوپیک مسلط است. این پیوستار زمان-مکان، بستری است که در درون آن ایدئولوژی‌های خاصی (مانند «حق نام‌گذاری در انحصار ثروتمندان است» یا «فقیر نباید بپرسد») طبیعی و بدیهی جلوه می‌کنند. به عبارت دیگر، کرونوتوپ «بستر» بازتولید ایدئولوژی است، نه خود ایدئولوژی. این کرونوتوپ، از آنجایی که راوی به آن دسترسی ندارد، به طور مستقیم در روایت وی بازنمایی نمی‌شود، اما به عنوان غایب همیشه حاضر عمل می‌کند. ویژگی‌های این کرونوتوپ عبارتند از سکوت (هیرو پاسخی نمی‌دهد)، بسته بودن پنجره‌ها و کشیده بودن پرده‌ها و ناتوانی راوی در روایت نام گل‌ها در حالی که ثروتمندان نام آنها را می‌دانند. این کرونوتوپ قدرت تعیین‌کنندگی دارد و تعیین می‌کند آن‌هایی که در بالکن هستند، حق دیدن دارند، آن‌هایی که باغ دارند، حق نام‌گذاری و دانستن نام گل‌ها را دارند و این ثروتمندان هستند که می‌توانند سکوت کنند و فقرا مجبور به فریاد زدن هستند.

کرونوتوپ کودکی یا گذشته آرمانی، گرچه حاشیه‌ای محسوب می‌شود، اما ارزشمند است چون راوی برای فرار از کرونوتوپ حال همواره بدان پناه می‌برد اما دریغاً که آن کرونوتوپ ایده‌آل و آرمانی قادر به تغییر وضع موجود نیست و راوی قارذ به برگشت به آن دوران نیست و صرفاً با حسرت به آن می‌نگرد. کرونوتوپ زمان حال با انتظاری دردناک همراه حاشیه‌ای تحت سلطه است که راوی در آن گرفتار شده است و نمی‌تواند از آن خارج شود. او نه می‌تواند به کرونوتوپ کودکی بازگردد، چون زمان برگشت‌ناپذیر است، و نه می‌تواند به سوی کرونوتوپ آینده حرکت کند، چون منابع مادی ندارد؛ لذا کرونوتوپ حال پر از درد و رنج است که در آن راوی نه راه به سوی کودکی دارد و نه راه به سوی آینده. کرونوتوپ آینده که در آن راوی باغی از گل‌های سیاه را پرورانده است، کرونوتوپ حاشیه‌ای آرمانی و متأسفانه تحقق‌ناپذیر است. راوی آن را به عنوان سلاح خیالی علیه ثروتمندان به کار می‌گیرد، اما این سلاح هرگز شلیک نمی‌شود.

۴-۳. جابه‌جایی میان کرونوتوپ‌ها و وضوح کرونوتوپیک پایین

یکی از یافته‌های کلیدی این پژوهش، وضوح کرونوتوپیک بسیار پایین راوی است. راوی در طول داستان مدام میان سه کرونوتوپ جابه‌جا می‌شود و گاهی پیش می‌آید در عرض یک پاراگراف چندین بار جابه‌جا می‌شود: برای مثال:

«نهم پنجره بکمره... من مردوم... ناه، نهم کاته چند دلخوش بووم، هر رۆژ دوو سی جار بهو روخساره شیرینهت سرخوش دهبووم... بی نهم پنجره بکمره، هزاران گری لهم دله بهستوو و تهسکه‌مهوه دهشکیت... خواستم دووباره همان مندالی رۆژگاران بیمهوه... نوسا دهتبینی نهم پنجره‌م به بهرد باران دهکرد».

این پنجره را باز کن... من مرده‌ام... آه، آن وقت چقدر دلخوش بودم، هر روز دو سه بار با آن چهره شیرین ست سرخوش می‌شدم... بیا آن پنجره را باز کن، هزاران گره از این دل پرستوه و نازک من می‌شکند... خواستم دوباره همان کودک - روزگاران بشوم... آن زمان می‌دیدم این پنجره را من سنگ باران می‌کردم.

ترجمه: این پنجره را باز کن... من مرده‌ام... آه، آن زمان چقدر دلخوش بودم، هر روز دو سه بار با آن چهره شیرین ست سرخوش می‌شدم. بیا این پنجره را باز کن هزاران گره از این دل پرستوه و نازکم باز می‌شود؛ کاش دوباره همان بچه روزگاران بشوم. آن وقت می‌دیدم که این پنجره را سنگباران می‌کردم (حسن، ۲۰۰۵: ۹۱-۹۰).

ردیف	متن کردی	ترجمه	کرونوتوپ
۱	نهم پنجره بکمره... من مردوم	این پنجره را باز کن... من مرده‌ام	حال (درخواست)
۲	ناه، نهم کاته چند دلخوش بووم	آه، آن زمان چقدر دلخوش بودم	گذشته (نوستالژی)
۳	هر رۆژ دوو سی جار بهو روخساره شیرینهت سرخوش دهبووم	هر روز دو سه بار با آن چهره شیرین ست سرخوش می‌شدم	گذشته (نوستالژی)
۴	بی نهم پنجره بکمره	بیا این پنجره را باز کن	حال (درخواست دیگر)

ردیف	متن کردی	ترجمه	کرونوتوپ
۵	ههزاران گری لهه دله بهستوو و تهسکه مهوه دهشکیت	هزاران گره از این دل پرستوه و نا- زک من باز می شود	حال (شرطی)
۶	دهمهویت دووباره ههمان مندالی رۆژگاران بېمهوه	کاش دوباره ههمان بچه روزگاران بشوم	گذشته (خیال تغییر گذشته)
۷	ئهوسا دهتیبینی ئهم پهنجرهم به بهرد باران دهکرد	آن وقت می دیدی که این پنجره را سنگباران می کردم	گذشته + خیال

در این چند خط، راوی ۴ بار جابه‌جا می‌شود. این جابه‌جایی‌های مکرر نشانه وضوح پایین است. راوی نمی‌تواند در یک کرونوتوپ بماند و که این خود باعث می‌شود، راوی فاعلیت خود را از دست دهد و درخواست‌هایش بی‌پاسخ می‌ماند. راوی مدام از ترس و شرم سخن می‌گوید. این اضطراب ناشی از ناتوانی در تعهد به یک کرونوتوپ است؛ هرچند راوی سعی می‌کند به کرونوتوپ کودکی یا آینده بگریزد، اما نهایتاً به کرونوتوپ مسلط حال بازگردد؛ عبارتی دیگر، مرکز کرونوتوپیک مسلط اجازه فرار را از راوی می‌ستاند و اجازه نمی‌دهد به گذشته شیرین و آینده ایده‌آل فرار کند.

۴-۴. سکوت و بی‌نامی: شاخصی کرونوتوپیک

یکی از یافته‌های این پژوهش، این است که سکوت و بی‌نامی، اگرچه خود کرونوتوپ نیستند، اما به عنوان نشانه‌های مرز کرونوتوپیک عمل می‌کنند. به عبارت دیگر، سکوت خود یک پیوستار زمان-مکان را نمی‌سازد، بلکه بازتاب‌دهنده ناتوانی راوی در عبور از مرز کرونوتوپ مسلط است. در نظریه باختین، کرونوتوپ معمولاً از طریق «آنچه گفته می‌شود» بازنمایی می‌شود. اما در داستان گول‌ی رهش، آنچه گفته نمی‌شود نیز کرونوتوپ می‌سازد. نابراین، آنچه گفته نمی‌شود نه یک کرونوتوپ مستقل، بلکه «نشانه‌ای از وجود مرز کرونوتوپیک» است که راوی قادر به عبور از آن نیست. راوی در سراسر داستان (حسن، ۲۰۰۵: ۸۸، ۹۰ و ۹۷) تأکید می‌کند که نام گل بنفش را نمی‌داند. این ندانستن یک نقص شناختی نیست. راوی می‌توانست از هیرو بپرسد، اما نمی‌پرسد، چون پرسیدن نام گل به معنای اعتراف به نادانی و در نتیجه به حاشیه‌رانی است. در کرونوتوپ بالکن بسته، ثروتمندان حق نام‌گذاری را در انحصار خود دارند و راوی با نپرسیدن، این انحصار را بازتولید می‌کند. در جایی دیگر راوی عنوان می‌کند: ئیمه بۆ خسته‌خانه و چیشخانه و خانووی چۆل و مالی سۆزانییهک و ئاودهستی مزگهوتیک... بگره بۆ ماکیاچ و ده‌پیی و پیلایش له یه‌کدی ده‌پرسین... به‌لام هه‌رگیز له ناوی گول‌یک ناپرسین
ما برای بیمارستان و غذاخوری و خانه - خالی و منزل - فاحشه یک و دستشویی مسجد یک ... حتی برای آرایش و شلوار و کفش هم از یکدیگر می‌پرسیم ... اما هرگز از نام گل یک نمی‌پرسیم.
ترجمه: «ما برای بیمارستان و غذاخوری و خانه خالی و منزل یک فاحشه و دستشویی یک مسجد... حتی برای آرایش و شلوار هم از همدیگر سؤال می‌پرسیم ... اما هرگز از نام گلی نمی‌پرسیم» (حسن، ۲۰۰۵: ۸۹).
ئهو گوله مۆرانه... ناویان نازانم.

آن گل بنفش‌ها ... نام شان نمی‌دانم.

ترجمه: «آن گلهای بنفش ... نامشان را نمی‌دانم.» (حسن، ۲۰۰۵: ۸۸)

راوی در این جملات به تلخی توصیف می‌کند که مردم در جامعه او، حتی از جزئیات عادی و روزمره زندگی مانند بیمارستان و غذاخوری و خانه خالی و... و دستشویی مسجد هم پرسوجو می‌کنند و توجه نشان می‌دهند، اما هرگز از نام گل نمی‌پرسند و یا نام آن را نمی‌دانند. پرسیدن نام گل، نمادی از توجه به زیبایی، فرهنگ، دانش و زندگی خوب است. فقرا و حاشیه‌نشینانی مانند راوی، چنان درگیر مسائل ابتدایی و دردناک زندگی همچون بیماری، مرگ، فقر و نداری هستند که هیچ‌کس از آنها توقع ندارد و به بهتر است بگوییم که جرئت هم ندارند، درباره چیزهای زیبا و ظریفی مانند نام یک گل سؤال کنند. این جمله، یکی از قوی‌ترین نقدهای اجتماعی داستان است که نشان می‌دهد فقر، انسان را حتی از حق پرسیدن درباره زیبایی‌ها هم محروم می‌کند. در اینجا، دو کروئوتوپ در تقابل مستقیم قرار می‌گیرند. کروئوتوپ فقرا که با مکان‌هایی مانند بیمارستان، آسایشگاه، خانه خالی، خانه عزاداری، لباسشویی، خیابان و کفش همراه است و تمامی این مکان‌ها حاشیه‌ای و موقتی هستند. در مقابل، کروئوتوپ ثروتمندان با باغ و بالکن همراه است که در متن به آن ارجاع داده نمی‌شود، اما به عنوان غایب حاضر عمل می‌کند. جالب آنکه راوی می‌گوید فقرا از نام گل نمی‌پرسند، چون سؤال پرسیدن به معنای اعتراف به نداشتن و ندانستن است. در کروئوتوپ فقرا، ندانستن امری عادی شده است و همین عادی سازی ناآگاهی و ندانستن خود یکی از مکانیسم‌های بازتولید سلطه است. هیرو در سراسر داستان ساکت است و حرفی نمی‌زند. راوی مدام صدایش می‌زند («هیرو... هیرو... گیان» (هیرو، ... هیرو جان))، اما پاسخی نمی‌شنود. این سکوت نیز کروئوتوپیک است و سکوت هیرو نشانه «بسته بودن کروئوتوپ او» است. او در بالکن خود محبوس شده (یا خود را محبوس کرده) و راوی به آن فضا دسترسی ندارد. بعلاوه، راوی در برابر همسایگان ثروتمند نیز سکوت می‌کند. او می‌گوید:

نازانم بۆ... منی ناشیرین و... هم زهوی و هم ئاسمانت بووم

نمی‌دانم چرا... من زشت و... هم زمین و هم آسمان ت بودم.

نمی‌دانم چرا... من زشت... هم زمین و هم آسمان تو بودم (حسن، ۲۰۰۵: ۹۱).

این سکوت نیز کروئوتوپیک است. راوی نمی‌تواند از ثروتمندان انتقاد کند (چون «می‌ترسد»)، اما در عین حال نمی‌تواند سکوت مطلق کند و داستان را روایت می‌کند. این نیمه‌سکوت وضعیت حاشیه‌ای او را نشان می‌دهد.

۴-۵. ابژه‌های کروئوتوپیک: گل بنفش و گلدان‌ها

کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۲۱) اشاره می‌کنند که برخی ابژه‌ها یا اشیاء می‌توانند حامل کروئوتوپیک باشند؛ یعنی به یک فضا - زمان خاص تعلق دارند و با جابه‌جایی آن‌ها، هویت کروئوتوپیک نیز جابه‌جا می‌شود. در داستان گولای رهش، «گل بنفش» و «گلدان‌ها» خود کروئوتوپ نیستند، بلکه حاملان مادی کروئوتوپ «بالکن بسته» (خانه هیرو / ثروتمندان) به شمار می‌روند. گل بنفش متعلق به کروئوتوپ بالکن، یعنی خانه هیرو/ ثروتمندان، است. به عبارت دیگر، این ابژه‌ها به دلیل قرارگرفتن در مکان خاص (بالکن) و زمان خاص (هفته‌ای که هیرو به آنها آب نداده) و نیز رابطه‌شان با کنشگران خاص (هیرو و راوی)، به نمادهایی از آن پیوستار زمان-مکان تبدیل شده‌اند. این گل دارای نام است، اما راوی نامش را نمی‌داند. وقتی پنجره بسته می‌شود و آب به گل نمی‌رسد، گل می‌میرد. مرگ گل به معنای مرگ کروئوتوپ بالکن نیست، بلکه به معنای بسته‌تر شدن آن است. راوی می‌گوید:

گوئه مؤر مکان مردن، منیش رنګم و هک رنګیان په‌ریوه، بۆنی مهرګم لئ دئ

گل بنفش‌ها، مردند، من هم رنگم مثل رنگ آنها پریده، بوی مرگم از می‌آد.

«گل‌های بنفش مردند، من هم مثل آنها رنگ‌پریده‌ام، بوی مرگ می‌دهم» (حسن، ۲۰۰۵: ۱۰۰).

راوی خود را با گل یکی می‌کند. همان‌طور که گل در حال مرگ است، رنگ او هم پریده و بوی مرگ می‌دهد. این هم‌راستایی کرونوتوپیک، مقایسه خود با گل، نشان می‌دهد که راوی خود را نیز ابژه کرونوتوپیک می‌بیند که در حال محو شدن است. گلدان‌ها نیز ابژه کرونوتوپیک هستند. راوی می‌گوید:

لهو دوو گول‌دانه هه‌ل‌بگره... دوینئی شهو و هک دوو به‌ردی گور بوون به‌لام بو چاوی من.

آن دو گلدان را بردار دی شب مثل دو سنگ - گور بودن اما در چشم من.

ترجمه: «آن دو گلدان را بردار ... دیشب شبیه دو سنگ مزار بنظر می‌رسیدند» (حسن، ۲۰۰۵: ۱۰۰).

گلدان‌ها به گور تشبیه می‌شوند که نشان می‌دهد کرونوتوپ بالکن به گورستان تبدیل شده است. گلدانی که قرار بود مظهر زندگی و زیبایی باشد، اکنون نماد مرگ و تنهایی است.

۴-۶. عواطف: واکنش به کرونوتوپ، نه خود کرونوتوپ

در سراسر داستان، راوی از ترس و شرم سخن می‌گوید: «از همان زمان می‌ترسم... از شما و... از همه شما می‌ترسم» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۲) و «شرم سراپای مرا فراگرفته است» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۶). با این حال، در چارچوب عملیاتی این پژوهش، ترس و شرم خود کرونوتوپ محسوب نمی‌شوند. این عواطف در واقع واکنش راوی به جایگاه‌گیری او درون کرونوتوپ‌های خاص هستند. ترس، واکنش به قرارگرفتن در کرونوتوپ «حال» است که راوی در آن قدرت کنش ندارد و تهدید به مجازات (قطع پا) از کرونوتوپ مسلط بر او اعمال می‌شود.

لهو کاتهوه دهرسم... لهو پروژموه که دایکم ووتی: «نه‌مگر سهرکه‌وتی، هه‌ردو قاجت دهرن».

از آن زمان ببعد می‌ترسم... از روز آن که مادرم گفت: اگر بالا رفتی، هر دو پایت می‌برند.

ترجمه: «از آن زمان می‌ترسم... از آن روز که مادرم گفت: اگر از دیوار بالا بروی، هر دو پایت را قطع می‌کنند.» (حسن، ۲۰۰۵: ۹۲)

شرم، واکنش به «مرز کرونوتوپیک» است؛ راوی شرم‌منده است زیرا نمی‌تواند از کرونوتوپ فقرا (حیاط خشک، ندانستن نام گل) به کرونوتوپ ثروتمندان (بالکن، دانستن نام گل) عبور کند. بنابراین، تحلیل کرونوتوپیک به ما امکان می‌دهد بفهمیم چرا راوی در موقعیت خاصی دچار ترس یا شرم می‌شود، اما خود این عواطف را با کرونوتوپ یکی نمی‌کند.

۴-۷. کرونوتوپ و چندصدایی

باختین (۱۹۸۱) استدلال می‌کند که رمان، بر خلاف شعر، حاوی چندصدا است؛ یعنی صداهای متعدد و متضاد در آن با هم گفتگو می‌کنند. داستان گول‌ریش نیز چندصدایی است، اما این چندصدایی ریشه در چندکرونوتویی دارد؛ صدای راوی بزرگسال در کرونوتوپ زمان حال که زمان انتظار است، قرار دارد. او ترسو و شرمگین ظاهر می‌شود. صدای دوم به راوی در کودکی متعلق است که از کرونوتوپ گذشته می‌آید. این صدا، شجاع، بی‌پروا و سؤال‌کننده است و گهگاه طغیان می‌کند اما به سرعت سرکوب می‌شود و در آخر صدای مادر راوی است که از کرونوتوپ اخلاق محله می‌آید. مادر مدام به راوی هشدار می‌دهد پسرم عاقل باش، شرم نمی‌کنی؟ این صدا در تعبیری فرویدی، صدای سوپر-ایگوی جمعی است که راوی را به هنجارهای طبقاتی پابند می‌کند. صدای چهارم متعلق به هیرو است و در واقع صدا نیست و سکوت است. هیرو هرگز به‌طور مستقیم سخن نمی‌گوید،

اما سکوت او نیز یک صدا است. سکوت هیرو به معنای بسته بودن کروئوتوپ او و عدم دسترسی راوی به وی است. صدای بعدی متعلق به ثروتمندان و قدرتمندان فرادست است که از طریق راوی بازنمایی می‌شود مانند طعنه‌های ثروتمندان به آنها که «کی این کومبه را خراب می‌کنید؟». تعامل این پنج صدا در فضای کروئوتوپیک داستان، دیالوگی به معنای باختینی را می‌سازد که نابرابر است و صدای ثروتمندان و هیرو (سکوت) بر صداهای راوی و مادرش مسلط هستند.

۵. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از چارچوب نظری کروئوتوپ در بازتعریف بلومارت و دی فینا (۲۰۱۷) و کریم‌زاد و کتدرال (۲۰۱۸، ۲۰۲۱، ۲۰۲۲) به تحلیل داستان گول‌ریش پرداخت. در پاسخ به سؤال اول نتایج پژوهش نشان داد که سه کروئوتوپ اصلی، کروئوتوپ کودکی (گذشته آرمانی، مشخصه با شجاعت و کنش‌گری)، کروئوتوپ حال (انتظار رنج‌بار همراه با ترس، شرم و سکوت)، و کروئوتوپ باغ گل‌های سیاه یا همان آینده آرمانی (با مشخصه واژگونی قدرت اما تحقق‌ناپذیر) در این داستان کوتاه وجود دارند که هر یک از این کروئوتوپ‌ها دارای شاخص‌های زبانی خاص (وجوه فعلی، قیود زمان و مکان و تکرارها) هستند. همچنین در پاسخ به سؤال دوم مشخص شد که رابطه قدرت در میان این کروئوتوپ‌ها نابرابر است و کروئوتوپ بالکن بسته (ثروتمندان) مرکز کروئوتوپیک مسلط است که از طریق انحصار نام‌گذاری، سکوت، بسته بودن فضا و تهدید به مجازات (قطع پا) قدرت خود را اعمال می‌کند و کروئوتوپ‌های راوی (کودکی، انتظار، آینده) را به حاشیه می‌راند و قدرت تغییر وضعیت موجود را از آن می‌گیرند. در پاسخ به سؤال سوم نتایج نشان داد که راوی دارای وضوح کروئوتوپیک بسیار پایین است و مدام میان سه کروئوتوپ جابه‌جا می‌شود، گاهی در عرض یک پاراگراف، و نمی‌تواند به یکی از آنها متعهد بماند؛ استفاده وی از وجه التزامی برای آینده نامطمئن، تکرار درخواست‌های بی‌پاسخ، و تضاد میان من گذشته (شجاع) و من حال (ترسو) از نشانه‌های این وضوح پایین و منبع اصلی رنج راوی است و منجر به بازگشت اجباری به کروئوتوپ مسلط منجر می‌شود. سکوت و بی‌نامی، اگرچه خود کروئوتوپ نیستند، اما به عنوان «نشانه‌هایی از مرز کروئوتوپیک» عمل می‌کنند. راوی با نپرسیدن نام گل، نه یک کروئوتوپ جدید که «مرز میان دو کروئوتوپ» را بازتولید می‌کند و راوی با نپرسیدن نام گل، انحصار نام‌گذاری کروئوتوپ ثروتمندان را بازتولید می‌کند. از سوی دیگر، سکوت هیرو نیز نشانه بسته بودن کروئوتوپ او و ناتوانی راوی در عبور از مرز آن است. پس کروئوتوپ ثروتمندان برای غیر از خودشان بسته است و کسی را یارای ورود به آن نیست. بعلاوه، گل بنفش و گلدان‌ها ابژه‌های کروئوتویی هستند که به کروئوتوپ بالکن تعلق دارند و با خشک شدن گل، این ابژه‌ها می‌میرند و راوی خود را با آنها یکی می‌کند.

این پژوهش نشان داد که مفهوم کروئوتوپ، بر خلاف کارکرد اصلی خود (تعاملت روزمره) برای تحلیل متون ادبی نیز ابزاری قدرتمند است و می‌تواند پل میان نقد ادبی و جامعه‌شناسی زبان باشد. مفهوم وضوح کروئوتوپیک که توسط کریم‌زاد و کتدرال برای تحلیل مهاجرت تدوین شده است، در تحلیل متون ادبی نیز کاربرد دارد؛ گرچه راوی داستان حاضر مهاجر نیست، اما در حاشیه است و وضوح پایین او شبیه وضوح پایین مهاجرانی است که میان وطن و کشور میزبان سرگردانند. بعلاوه، این پژوهش با تحلیل سکوت و بی‌نامی به عنوان شاخص کروئوتوپیک، افق جدیدی برای پژوهش‌های این حوزه می‌گشاید و نشان می‌دهد که نگفتن نیز می‌تواند با تحلیلی کروئوتوپیک مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- حاجی قاسمی، فرزانه و صادی، احمدرضا. (۱۳۹۶). بررسی تحلیلی «کرونوتوپ» از نگاه میخائیل باختین در رمان «دو دنیا» و «ذاکره الجسد». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*، ۷(۲۸)، ۸۱-۱۰۱.
- حسن، شیرزاد (۲۰۰۵). گول‌ی رهش. سه‌رجه‌می به‌ره‌م: کومه‌له چپروک (۸۷-۱۰۵). هه‌ولیر: ناراس.
- قوامی، بدریه و منصوری، نعمت. (۱۴۰۲). بررسی انواع کرونوتوپ در داستان عزاداران بیل. *تحلیل‌گفتمان ادبی*، ۱۱(۱)، ۸۳-۱۰۸. doi: 10.22034/lda.2023.139778.1005
- میاحی، الهام و علیا، مسعود. (۱۴۰۱). تحلیل کرونوتوپ خانه در رمان چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم اثر زویا پیرزاد. *نقد و نظریه ادبی*، ۷(۱)، ۵-۲۷. doi: 10.22124/naqd.2022.20769.2283
- سجاذزاده، حسن و شقاقی، پژمان. (۱۴۰۴). بازخوانی کرونوتوپ «شهر» در رمان تاریخ غیرت: همدان دوره صفوی. *پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران*، (مقالات آماده انتشار). doi: 10.22084/nb.2025.31218.2791
- پیشانی، زیبا. (۱۴۰۲). تحلیل روایت داستان موسی (ع) در قرآن بر مبنای مفهوم کرونوتوپ میخائیل باختین. *پژوهش‌های ادبی-قرآنی*، ۱۰(۴)، ۵۹-۷۳.
- نادرکردی، محمد. (۱۴۰۲). پایان داستان‌ها «پیوستار سکون در رمان فارسی دههٔ چهل». *جامعه‌شناسی هنر و ادبیات*، ۱۴(۲)، ۹۹-۱۲۰. doi: 10.22059/jsal.2023.92669
- محمودی بختیاری، بهروز و ابراهیمی ناقانی، الهام. (۱۴۰۱). روایت‌سازی کرونوتوپیک در ادبیات نمایشی: بررسی موردی نمایش‌نامه گزارش خواب اثر محمد رضایی‌راد. *دو فصلنامه روایت‌شناسی*، ۶(۱۲)، ۴۶۶-۴۹۲. doi: 10.22034/jlc.2021.280848.1370
- رضانی، ابوالفضل و یزدانی، انیسه. (۱۳۹۴). بررسی سه مضمون باختینی کارناوال، گفت‌وگوگرایی و کرونوتوپ در نمایشنامه سر فرود آورد تا پیروز شود یا اشتباهات یک شب اثر الیور گلدسمیت. *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، ۲۰(۲)، ۲۷۴-۲۴۵. doi: 10.22059/jor.2015.57085
- قصبی بناب، رخشان و خوشنویس، علیرضا. (۱۴۰۳). کارکرد آستانه‌ها در سه فیلم اصغر فرهادی بر اساس نظریات باختین و کریستوا. *نشریه هنرهای زیبا: هنرهای نمایشی و موسیقی*، ۲۹(۴)، ۷-۲۵. علوی‌نژاد، ف. و پاینده، ح. (۱۳۹۸). «تحلیل کرونوتوپیک رمان بوف کور». *نقد ادبی فارسی*، ۱۲ (۳)، ۷۸-۴۵. doi: 10.22059/jfadram.2024.376902.615887
- Agha, A. (2007). *Language and social relations*. Cambridge University Press.
- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays* (C. Emerson and M. Holquist, Trans.). University of Texas Press.
- Blommaert, J. (2015). Chronotopes, scales, and complexity in the study of language in society. *Annual Review of Anthropology*, 44, 105-116.
- Blommaert, J., and De Fina, A. (2017). Chronotopic identities: On the timespace organization of who we are. In A. De Fina and J. Wegner (Eds.), *Diversity and super-diversity* (pp. 1-14). Georgetown University Press.
- Catedral, L. (2022). (Re)chronotopizing the pandemic: Migrant domestic workers' calls for social change. *Language, Culture and Society*, 4(2), 136-161. <https://doi.org/10.1075/lcs.22001.cat>
- Catedral, L., and Djuraeva, M. (2022). Whose voice matters: Chronotopic positionings and the dialogic inclusion of marginalized stakeholders in critical applied linguistics. *Applied Linguistics*, 44(3), 420-441. <https://doi.org/10.1093/applin/amac052>
- Ghasabi Bonab, R., Khoshnevis, A. (2024). The function of thresholds in Asghar Farhadi's three films based on the theories of Bakhtin and Kristeva. *Journal of Fine Arts: Performing Arts Music*, 29(4), 7-25. [In Persian]
- Ghavami, B., Mansouri, N. (2023). Investigating the types of chronotopes in the story of Azadaran-e Bayal. *Literary Discourse Analysis*, 1(1), 83-108. [In Persian]
- Haji Ghasemi, F., Saedi, A. R. (2017). Analytical study of "Chronotope" from the perspective of Mikhail Bakhtin in the novels *Two Worlds* and *The Memory of the Body*. *Journal of Comparative Literature Research*, 7(28), 81-101. [In Persian]
- Hassan, Sh. (2005). *Gulî Reş [Black Flower]*. In *Sercemî Berhem: Komele Chîrok* [Collected Works: A Collection of Stories] (pp. 87-105). Erbil: Aras.
- Karimzad, F. (2016). Life here beyond now: Chronotopes of the ideal life among Iranian transnationals. *Journal of Sociolinguistics*, 20, 607-630.

- Karimzad, F., and Catedral, L. (2017). 'No, we don't mix languages': Ideological power and the chronotopic organization of ethnolinguistic identities. *Language in Society*, 47(1), 89-113. <https://doi.org/10.1017/S0047404517000781>
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2018). Mobile (dis)connection: New technology and rechronotopized images of the homeland. *Journal of Linguistic Anthropology*, 28(3), 293-312. <https://doi.org/10.1111/jola.12198>
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2021). *Chronotopes and migration: Language, social imagination, and behavior*. Routledge.
- Karimzad, F., and Catedral, L. (2022). Chronotopic resolution, embodied subjectivity, and collective learning: A sociolinguistic theory of survival. *Language, Culture and Society*, 4(2), 189-217. <https://doi.org/10.1075/lcs.22005.kar>
- Karimzad, F., Sanei, T., Yip, V., Al-Alawi, W., Fan, R., Catedral, L., and Bhatt, R. (2025). Context, complexity, and coherence: A chronotopic-scalar perspective [Conference session]. *Annual Conference of the American Association for Applied Linguistics*.
- Landis, J. R. and Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159-174.
- Li, L., and Huang, J. (2025). Online discourse and chronotopic identity work: A longitudinal digital ethnography on WeChat. *Discourse and Communication*, 19(1), 1-25. <https://doi.org/10.1177/14614448241228809>
- Mahmoodi-Bakhtiari, B., Ebrahimi Naghani, E. (2022). Chronotopic narrative in dramatic literature: A case study of the play A Report of Dream by Mohammad Rezaei-Rad. *Journal of Literary Criticism*, 6(12), 429-466. [In Persian]
- Mayahi, E., Olia, M. (2022). A study of the house chronotope in Zoya Pirzad's novel I Turn off the Lights. *Literary Theory and Criticism*, 7(1), 5-27. [In Persian]
- Naderkurdi, M. (2023). The end of stories: "Continuum of stillness in the Persian novel of the 1340s". *Sociology of Art and Literature*, 14(2), 99-120. [In Persian]
- Parishani, Z. (2023). Analyzing the narrative of the story of Moses (PBUH) in the Quran based on Mikhail Bakhtin's concept of chronotope. *Literary-Quranic Research Quarterly*, 10(4), 59-73. [In Persian]
- Ramazani, A., Yazdani, A. (2015). An analysis of Oliver Goldsmith's She Stoops to Conquer, Or, the Mistakes of a Night in the light of Mikhail Bakhtin's concepts of "carnival," "dialogism," and "chronotope". *Research in Contemporary World Literature*, 20(2), 245-274. [In Persian]
- Rampton, B., and Sankaran, L. (2025). Living with the chronotope of war: Sri Lankan Tamil diasporans in London. *Working Papers in Urban Language and Literacies*, 348.
- Ritella, G., Rajala, A., Renshaw, P. (2021). Using chronotope to research the space-time relations of learning and education: Dimensions of the unit of analysis. *Learning, Culture and Social Interaction*, 31, 100381.
- Sajadzadeh, H., Shaghaghi, P. (2025). An analytical study of the urban chronotope in Tarikh-e Gheirat: Hamedan during the Safavid era. *Archaeological Research of Iran*, (Articles in Press). [In Persian]
- Sanei, T. (2021). Towards a theorized understanding of online meaning-making: A chronotopic-scalar analysis of memetic identity work. *Working Papers in Urban Language and Literacies*, 300.
- Silverstein, M. (2005). Axes of evals: Token versus type interdiscursivity. *Journal of Linguistic Anthropology*, 15(1), 6-22.